

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ У ЗВО

FORMATION OF NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY THROUGH THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY APPROACHES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Стаття присвячена дослідженню формування національно-культурної ідентичності у закладах вищої освіти в процесі реалізації міждисциплінарності. У статті висвітлено роль освіти в утвердженні національних цінностей та зміцненні культурної самосвідомості студентської молоді та зазначено, що саме вища освіта має потенціал сприяти зміцненню національної свідомості, громадянської відповідальності та національно-культурної ідентичності серед молоді.

У статті окреслено поняття національно-культурної ідентичності. Зазначено, що формування національно-культурної ідентичності в закладах вищої освіти має бути цілеспрямованим процесом та потребує інноваційних освітніх практик. Значна роль сьогодня відводиться саме міждисциплінарності, що є важливим аспектом і пріоритетним напрямом сучасної освіти. Зазначено, що міждисциплінарність в освітньому процесі не лише підвищує рівень професійної підготовки, а й формує світоглядні основи майбутнього громадянина.

Визначено сутність та основні засади міждисциплінарності в освітньому процесі, а також особливості формування національно-культурної ідентичності в процесі впровадження міждисциплінарності в закладах вищої освіти. Проаналізовано сучасні освітні практики, представлено приклади ефективного застосування міждисциплінарності з метою формування національно-культурної ідентичності в закладах вищої освіти, що особливо важливо в умовах посилення значення національних і культурних цінностей в час війни. На прикладі впровадження навчальних курсів, зокрема дисципліни «Національна ідентичність й національна безпека», аргументовано необхідність інтеграції питання ідентичності у професійну підготовку майбутніх фахівців безпекового спрямування з метою зміцнення культурної свідомості, розвитку національної самосвідомості та формування особис-

тисної відповідальності за збереження національної спадщини.

Ключові слова: національно-культурна ідентичність, міждисциплінарність, заклади вищої освіти, гуманітарні дисципліни, культурна свідомість.

The article is devoted to the study of the formation of national and cultural identity in higher education institutions through the implementation of interdisciplinarity. It highlights the role of education in affirming national values and strengthening the cultural self-awareness of students.

The concept of national and cultural identity is outlined. It is noted that the formation of this identity in higher education should be a purposeful process that requires innovative educational practices. Interdisciplinarity, as an important aspect and a priority of modern education, is given particular emphasis. It is emphasized that interdisciplinarity in the educational process not only enhances professional training but also contributes to shaping the ideological foundations of future citizens.

The article defines the essence and key principles of interdisciplinarity in education, as well as the specific features of forming national and cultural identity in the process of implementing interdisciplinarity in higher education institutions. Modern educational practices are analyzed, and examples of the effective application of interdisciplinarity for the development of national and cultural identity are provided — especially relevant in the context of the growing importance of national and cultural values during wartime. Using the example of newly introduced academic courses, particularly the discipline “National Identity and National Security”, the article substantiates the need to integrate identity-related issues into the professional training of future security specialists in order to strengthen cultural awareness, foster national self-consciousness, and develop personal responsibility for preserving national heritage.

Key words: national and cultural identity, interdisciplinarity, higher education institutions, humanities, cultural awareness.

УДК 378.014.3:008:316.75

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.2>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Конівіцька Т.Я.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Вербицька Л.О.,

канд. філол. наук,
завідувач кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Постановка проблеми. Національно-культурна ідентичність має важливе значення для забезпечення стійкості суспільства, особливо в умовах воєнних конфліктів, коли стає джерелом колективної єдності та внутрішньої мобілізації. У таких умовах збереження традицій, мови та мистецтва стає формою опору. Національно-культурна ідентичність дозволяє кожній людині відчувати себе частиною більшої спільноти, відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості.

В умовах сьогодення формування національно-культурної ідентичності повинно здійснюватися як цілісна стратегія на державному рівні. Це звучить надактуально в контексті схваленої

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року. Наскрізною ідеєю Стратегії є розуміння культури як ключового інструменту збереження української національної ідентичності, що своєю чергою посилює державну безпеку. Тотальна інтеграція культури у сферу національної безпеки. Водночас розуміння важливості не лише розвитку української культури, а й зміцнення (формування) національної ідентичності є одним з векторів Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, та Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента

України від 25 березня 2021 р. № 121, що є базовими документами для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Сьогодні важлива роль освітніх і культурних закладів у формуванні сучасних форм національно-культурної ідентичності. Освіта виступає одним із ключових інститутів формування національно-культурної ідентичності, адже формує ціннісні орієнтири та світогляд молодого покоління – носія національної культури. Українознавчий компонент освітнього процесу є сучасною формою укріплення національно-культурної ідентичності здобувачів закладів вищої освіти. Проте сьогодні виникає потреба в інтегрованому формуванні національно-культурної ідентичності у здобувачів закладів вищої освіти під час освітнього процесу, оскільки національно-культурну ідентичність ми маємо розглядати як основу національної безпеки і всебічно виховувати таку ідентичність в молоді. Саме міждисциплінарність в освітньому процесі сприяє формуванню особистісно значущих зв'язків між знанням та ідентичністю, що особливо актуально в умовах війни. Міждисциплінарність у закладах вищої освіти виступає ефективним інструментом формування національно-культурної ідентичності, забезпечує розвиток не лише академічних, а й ціннісних орієнтирів, що ґрунтуються на національних культурних традиціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування національно-культурної ідентичності було актуальним завжди і є ще більш важливим сьогодні, коли ми маємо боротьбу саме за свою ідентичність. У науковому дискурсі сучасності формування національно-культурної ідентичності є проблемою міждисциплінарною, адже вона представлена майже у всіх галузях суспільних та гуманітарних наук. Її досліджують філологи, філософи, психологи, соціологи, історики, культурологи, педагоги, політологи тощо. Тому ця проблематика займає вагомe місце в наукових дослідженнях низки вчених сьогодення: питання української ідентичності, її феномен і засади формування досліджено та проаналізовано в праці М. Степика; сучасне виховання національно-культурної ідентичності українського суспільства досліджує С. Бойко; національно-культурну ідентичність особистості, її сутність та структуру вивчають В. Желанова, О. Матвієнко; проблему національно-культурної ідентичності в становленні підлітка ґрунтовно досліджують І. Бех, К. Журба, О. Доукіна, Н. Силенко, Л. Телецька, А. Ковальова, С. Федоренко, І. Шкільна, О. Щолокова тощо.

Питання міждисциплінарності як інноваційну стратегію сучасної вищої школи розглядає у своїх працях Л. Березовська, Н. Боско, І. Гуменна, А. Колот, Д. Макух, Я. Нахаєва, В. Третью, В. Шацький то ін. Питання міждисциплінарності навчання в умовах модернізації вищої професійної

іншомовної освіти висвітлює Н. Сура, В. Дмитренко, В. Олійник та ін.

Аналіз наукових джерел щодо впровадження міждисциплінарності показав її вагомість для розвитку науки та освіти сьогодення. На нашу думку, питання формування національно-культурної ідентичності саме через впровадження та реалізацію міждисциплінарності в закладах вищої освіти є важливим сьогодні й потребує глибшого аналізу.

Мета дослідження – проаналізувати питання формування національно-культурної ідентичності через впровадження та реалізацію міждисциплінарності в закладах вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження сформульовано такі **завдання**: окреслити поняття національно-культурної ідентичності; визначити сутність та основні засади міждисциплінарності в освітньому процесі; проаналізувати особливості формування національно-культурної ідентичності в процесі впровадження міждисциплінарності в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Відома мовознавиця Л. Масенко окреслює загальнонаціональну ідентичність і визначає чинники, які сприяють формуванню загальнонаціональної ідентичності: національна мова, створена на її основі культура, народні традиції, спільне бачення своєї історії [14, с. 83]. О. Кіян конкретизує цю думку, зазначаючи, що гуманітарною основою формування загальнонаціональної ідентичності громадян України має стати українська мова та українська культура [9, с. 91]. Саме культура є тією необхідною ланкою, що поєднує етнічні категорії населення і створює окрему націю, яка гідно репрезентує себе на світовій арені як одне ціле [10, с. 143]. Як зауважує О. Щолокова, увага до процесу ідентифікації зумовлюється тим, що її результатом стає особиста культурна ідентичність. І саме це дозволяє запровадити у науковий обіг поняття «національно-культурна ідентичність» [19, с. 65].

Запроваджене поняття «національно-культурна ідентичність» науковці трактують як усвідомлення себе з певною культурною традицією, прийняття її норм, цінностей та моделей поведінки, культурних характеристик, застосованих у суспільстві цієї культури [19, с. 66]; як соціоособистісний конструкт, що поєднує соціокультурний та індивідуально-особистісний виміри: з одного боку, вона репрезентує національний і культурний досвід народу як основу національної єдності, з іншого – охоплює процес ідентифікації індивіда з певною нацією, сприйняття себе та оточення як носіїв національних ознак [8, с. 19]. У концепції формування національно-культурної ідентичності І. Бех, К. Журба наголошують, що вона є основою націєтворення і суспільного життя будь-якої держави та ґрунтується на національному світогляді, національній культурі, мові, національній ідеї [1, с. 28]. Ю. Кобилянська

зазначає, що для формування національно-культурної ідентичності потрібно не тільки спільне політичне чи соціально-економічне об'єднання окремих індивідів, соціальних груп, а насамперед культурне [10, с. 143]. І саме освіта є каналом спрямованої інкультурації – процесу входження й глибинного занурення людини в культуру, опанування особливостей світосприймання, традицій, звичаїв, норм, цінностей, моделей поведінки, ідентичності, властивих конкретній культурі [4, с. 96]. Формування національно-культурної ідентичності у закладах освіти є надзвичайно важливою темою, особливо в умовах посилення ролі національних цінностей у сучасному суспільстві. Тому сучасна реальність в Україні потребує нової моделі освіти, спрямованої на формування особистості з якісно іншим рівнем інтелекту, мислення, професіоналізму, здатності глибоко опановувати культуру свого народу [3]. Саме вища освіта має потенціал сприяти зміцненню національної свідомості, громадянської відповідальності та національно-культурної ідентичності серед молоді.

З огляду на вищезазначене, беззаперечно, формування національно-культурної ідентичності в системі закладів вищої освіти має бути цілеспрямованим процесом, у якому значна роль сьогодні відводиться саме міждисциплінарності, що є важливим аспектом і пріоритетним напрямом сучасної освіти.

Щоб краще зрозуміти досліджуване поняття, важливо розглянути визначення терміна «міждисциплінарність». У сучасній науковій спільноті термін «міждисциплінарність» трактується по-різному: як метод реалізації комплексного навчання, де певна проблема вивчається більш ніж однією дисципліною [17, с. 157]; як процес вирішення проблем, що є занадто складними для однієї дисципліни і доповнюється іншими; як науково-педагогічна новація, що передбачає поглиблену взаємодію методів задля здобуття нового наукового знання [11, с. 18]; як концепція, методологія, процес, спосіб пізнання і навіть певна філософія. Міждисциплінарність визначають як сучасний принцип навчання, який впливає на структуру навчального матеріалу цілої низки дисциплін, забезпечуючи єдність освітнього процесу [2, с. 249]. Міждисциплінарність спрямована на об'єднання всіх форм і методів вивчення певної наукової чи дослідницької проблеми, при цьому комплексно використовуючи знання з різних дисциплін та наукових напрямків для формування загальної методології, внаслідок чого генеруються нові дисципліни [6, с. 87]. Міждисциплінарна взаємодія передбачає комунікацію, в якій кожна дисципліна є водночас автономною і відкритою [18, с. 95], разом із тим головний акцент в пошуку та реалізації цих зв'язків переноситься зі знань і методів на розвиток комунікативності здобувачів освіти [7].

Оскільки процес навчання загальноосвітніх дисциплін обмежений вимогами освітніх стандартів, то науковці говорять про те, що професійна компетентність студентів формується засобами реалізації міждисциплінарних зв'язків. Як підкреслює Н. Боско, цей термін вживають на позначення необхідності залучення знань і методів з інших дисциплін та визначають як засіб поєднання теоретичних основ та / або практичних методів різних дисциплін з метою підвищення якості освітнього процесу й ефективного їх використання надалі в процесі майбутньої професійної діяльності [5, с. 36-37]. Тобто реалізація міждисциплінарності в освітньому процесі відбувається через міждисциплінарні зв'язки – це зв'язки між змістом навчальних дисциплін, які встановлює викладач або студент у процесі пізнавальної діяльності з метою більш глибокого усвідомлення тієї чи іншої проблеми, а також для більш ефективного застосування знань на практиці [13, с. 54].

Звернімо увагу, що на сучасному етапі науковці активно досліджують і впроваджують поняття інтердисциплінарності, мультидисциплінарності та трансдисциплінарності навчальних дисциплін, що відкриває нові можливості й напрями для формування міждисциплінарних зв'язків у системі освіти. Як зазначає Д. Макух, міждисциплінарність передбачає вихід за межі дисциплінарних правил з метою віднайдення нового розуміння і водночас кооперації з іншими сферами знань, проектування спільної дослідницької діяльності та розширення ресурсів окремих дисциплін. Формами міждисциплінарної взаємодії постають: мультидисциплінарність, що впливає з потреби доповнення змісту однієї дисципліни інформацією з іншої; трансдисциплінарність як «перетікання» дослідницького пошуку з одного поля в інше [13, с. 51]. Поруч із терміном міждисциплінарність використовують поняття «інтеграція», проте область інтеграції є ширшою, ніж міждисциплінарність та міждисциплінарні зв'язки. Цей термін використовується для позначення діяльності, що спрямована на подолання розбіжностей між процесом дисциплінарної та професійної підготовки [5, с. 37].

Сьогодні у закладах вищої освіти України активно впроваджується міждисциплінарність. Проте сучасні дослідники загострюють увагу і на практичній реалізації міждисциплінарності шляхом розроблення міждисциплінарних освітніх програм, у яких передбачено запозичення ідей та навичок однієї дисципліни для збагачення іншої з метою здобуття додаткової освіти [13, с. 53]. Міждисциплінарність в освітніх програмах – це умова якісної вищої освіти, що дає широкі можливості у створенні сучасних, унікальних освітніх програм різних рівнів освіти, а також дозволяє кожній особистості розвиватися всебічно, доповнюючи свій основний напрям підготовки ґрунтовними знаннями

з інших дотичних сфер науки [6, с. 91]. Важливо зазначити, що міждисциплінарні освітні (наукові) програми активно впроваджують прогресивні країни Європейського простору. В українському освітньому просторі нині виразним є поширення європейських освітніх принципів у сфері вищої освіти, тому Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки світовими трендами майбутнього оголосила міждисциплінарність освітніх і дослідницьких програм, що передбачає свободу вибору і формування індивідуальної освітньої траєкторії [15].

Міждисциплінарність у закладах вищої освіти України є важливим аспектом сучасної освітньої системи та активно впроваджується у закладах вищої освіти. Міждисциплінарність активно використовується під час вивчення іноземних мов, що допомагає студентам технічних спеціальностей краще опановувати професійну термінологію та комунікативні навички. Вивчення іноземних мов в поєднанні з культурологією, історією та соціологією сприяє формуванню міжкультурної компетентності студентів.

Як було зазначено, особливого значення міждисциплінарність набуває у системі формування національно-культурної ідентичності в закладах вищої освіти. Сьогодні все більше університетів мають звертати увагу на впровадження міждисциплінарності для формування національно-культурної ідентичності. Міждисциплінарність відіграє важливу роль у формуванні національно-культурної ідентичності, оскільки дозволяє інтегрувати знання та методи з різних дисциплін для глибшого розуміння національно-культурних аспектів. У контексті формування національно-культурної ідентичності це дозволяє сформувати комплексне бачення культури, мови, історії як складових єдиного національного простору, допомагає студентам краще розуміти культурні контексти, студенти вчаться аналізувати культурні явища всебічно.

Гуманітарні дисципліни відіграють ключову роль у формуванні національно-культурної ідентичності, оскільки не лише передають знання, а й формують світогляд. Фундаментальний розвиток національно-культурної ідентичності здобувачів вищої освіти є результатом навчання низки дисциплін культурологічного спрямування і відбувається протягом вивчення нормативної та вибіркової складової в освітньому процесі. Беззаперечно, формування національно-культурної ідентичності у закладах вищої освіти здійснюється через викладання культурології, історії, мови, літератури та інших дисциплін, що підкреслюють національні цінності та культурні особливості, сприяють розвитку національної свідомості. Наприклад, на кафедрі українознавства та міжкультурної комунікації Львівського державного університету безпеки життєдіяльності це передусім нормативні дисципліни «Українська мова та культура» «Культурологія», які

є в освітніх програмах усіх спеціальностей. Щодо вибіркової складової, то формування національно-культурної ідентичності реалізується в процесі вивчення «Сучасної української літератури», «Історії кіно», «Культури ділового спілкування», «Риторики», «Релігієзнавства», «Основ сімейного виховання» тощо. Беззаперечно, сьогодні викладач має володіти не тільки глибокими теоретичними знаннями «свої» дисципліни, але й поєднувати їх з важливими питаннями сьогодення, у нашому контексті – осмислювати і впроваджувати аспекти національно-культурної ідентичності.

Із власного досвіду зазначимо, що у формуванні національно-культурної ідентичності молодого покоління значну роль відіграє кінематограф. У наш час важливо розвивати національно-культурну ідентичність здобувачів закладів вищої освіти через впровадження вибірових курсів із кіномистецтва. Наприклад, у курсі «Історія кіно» подано теми «Українська мова в кінематографі України: питання ідентичності», де аналізується мова фільмів українського кіно від виникнення кінематографа, заборона україномовних стрічок, активне відновлення їх сьогодні; «Національна ідентичність в українському кінематографі», яка передбачає перегляд та аналіз фільмів, що сприяють осмисленню нашої культури та формуванню національно-культурної ідентичності.

Проте формування національно-культурної ідентичності у закладах вищої освіти потребує не лише традиційного викладання гуманітарних дисциплін, а й інноваційних освітніх практик. Щодо інтеграції національної ідентичності в освітньому процесі як приклад можна навести низку навчальних курсів у закладах вищої освіти різного спрямування: «Національно-культурна ідентичність в українській літературі ХХ–ХХІ ст.» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», «Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі» в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського», «Соціокультурна ідентичність» в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка», «Мова та ідентичність», «Мова та ідентичності в Україні: динаміка змін в роки російсько-української війни» у Львівському національному університеті імені Івана Франка, «Українська ідентичність: історія та сучасність» в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова, «Національна ідентичність та виклики сучасності», «Національна ідентичність: культурно-освітня траєкторія» в Національному авіаційному університеті тощо [12, с. 304]. Питання формування національно-культурної ідентичності є вагомим складовою тематикою цих курсів.

Варто зазначити, що формування національно-культурної ідентичності у закладах вищої освіти безпекового спрямування повинно

включати інтеграцію ідентичності і курсів професійного спрямування для створення більш комплексного розуміння національних та культурних цінностей як основи національної безпеки і застосування цього розуміння надалі в майбутній професійній діяльності. Саме поєднання системних знань з дисциплін культурологічного спрямування та професійно-зорієнтованого циклів становить інтеграційний характер формування національно-культурної ідентичності. Варто виокремити впровадження програми «Національна ідентичність та національна безпека» в Державному університеті «Житомирська політехніка». Метою навчальної дисципліни є формування навичок та знань здобувачів вищої освіти про феномен національної ідентичності в Україні та світі, взаємозв'язок національної ідентичності та національної безпеки, вплив національної ідентичності на внутрішню і зовнішню політику держав, роль ідентичності в міжнародних конфліктах. Ця програма включає тематику культурного виміру забезпечення національної безпеки, а також тематику війни в Україні як війни за ідентичність [16]. Сьогодні це надзвичайно важлива дисципліна, оскільки освіта має більше уваги приділяти питанню національної ідентичності як складової національної безпеки. Такі освітні ініціативи поглиблюють розуміння в здобувачів освіти ціннісних основ культури, формують відповідальне ставлення до національної спадщини, що є особливо актуальним в умовах війни.

Висновки. У сучасних умовах формування національно-культурної ідентичності має розглядатися як системна державна стратегія. Це особливо актуально з огляду на ухвалену Кабінетом Міністрів України Стратегію розвитку культури до 2030 року, Стратегію національної безпеки та Стратегію воєнної безпеки, що є основоположними документами для реалізації політики у сфері безпеки держави.

Формування національно-культурної ідентичності в системі закладів вищої освіти має бути цілеспрямованим процесом, у якому значна роль відводиться саме міждисциплінарності, що є важливим аспектом і пріоритетним напрямом сучасної освіти. В умовах війни, загроз інформаційній безпеці та культурній спадщині міждисциплінарність стає не лише інструментом академічного збагачення, але й важливим засобом формування національно-культурної ідентичності здобувачів вищої освіти. Сьогодні необхідно все більше інтегрувати питання ідентичності у професійну підготовку майбутніх фахівців з метою зміцнення культурної свідомості, розвитку національної самосвідомості та формування особистісної відповідальності за збереження національної спадщини. Міждисциплінарність забезпечує цілісне гуманітарне підґрунтя підготовки студентів, у якому національні цінності,

історична пам'ять, мовна культура та культурна самобутність не розглядаються ізольовано, а інтегруються у професійний та особистісний розвиток.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І., Журба К. Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. № 16. С. 24–33.
2. Бібік Г. В. Міждисциплінарна інтеграція як основа якісної математичної освіти майбутніх учителів фізики. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Випуск 66. С. 247–253.
3. Бондаренко Н. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715620/1/BNV_19_DTIP_Konf.pdf.
4. Бондаренко Н. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*. № 8 (175). 2019.
5. Боско Н. М. Методика реалізації міждисциплінарних зв'язків у професійній підготовці студентів фахових коледжів із застосуванням ІКТ. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спец. 015 Професійна освіта. Кривий Ріг, 2024. 252 с.
6. Гуменна І. Р., Нахаєва Я. М., Шацький В. В. Використання міждисциплінарного підходу до формування академічної комунікативної компетенції студентів медичних закладів вищої освіти. *Медична освіта*. 2021. № 3. С. 87–91.
7. Дмитренко Н. В. Міждисциплінарність у сучасній науці: методологічні аспекти. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11480.html>.
8. Желанова В. В., Матвієнко О. В. національно-культурна ідентичність особистості: сутність та структура. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 49. Том 1. С. 17–20.
9. Кіян О. Формування національної ідентичності учнівської молоді як умови консолідації українського суспільства в реаліях сьогодення. *Нова педагогічна думка*. 2023. № 1. С. 86–92.
10. Кобилянська Ю. Проблема національно-культурної ідентичності старшокласників в умовах глобалізації. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 3 (62). Том 2. С. 141–145.
11. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 5 (158). С. 18–22.
12. Конівіцька Т. Я., Вербицька Л. О. Формування національної ідентичності особистості в закладах освіти безпекового спрямування. *Особистість в екстремальних умовах: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 квітня 2025 р., м. Львів)*. Львів, 2025. С. 301–305.
13. Макух Д. Д. Міждисциплінарний підхід як інноваційна стратегія сучасної вищої школи. *«Молодий вчений»*. 2023 р. № 6 (118) червень. С. 51–55.
14. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. *Інформаційно-*

аналітичні матеріали до *Круглого столу*. 12 квітня 2017 р. Київ. 2017. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2017_04_12_ident/2017-Identi-3.pdf.

15. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р від 23.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.

16. Робоча програма навчальної дисципліни «Національна ідентичність та національна безпека». Державний університет «Житомирська політехніка». 2024. 19 с. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/>.

17. Сура Н. А. Міждисциплінарність навчання: нові завдання в умовах модернізації вищої професійної іншомовної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 3 (62). С. 156–164.

18. Третько В. В. Міждисциплінарний підхід у підготовці майбутніх магістрів міжнародних відносин. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. № 6. С. 94–102.

19. Щолокова О. П. Формування національно-культурної ідентичності студентів як проблема педагогіки мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Випуск 152. С. 63–68.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025

Дата публікації: 24.09.2025